

K Ö N Y V E K

IRÓK ÉS MŰVEK

LAURI VILJANEN: F. E. SILLANPÄÄ. F. E. Sillanpää, a jelenkori Finnország leghíresebb írója, 1888 szeptember 16-án született Hämeenkyrö községben, Nyugat-Finnországban. Ősei önálló gazdálkodók voltak, de apja már nem a saját házában lakott és mivel földje nem volt, másoknak dolgozott. Gyermekkorra zavartalan és boldog volt. Könyveiben nem egy helyen célzást tesz kóborlásaira és arra, hogy mint kis fiú becsavarogta hazája gazdag tájait. Azután a kollégiumi évek következik, Tampere városába kerül, a „finn Manchesterbe“. Sillanpää jó tanuló volt, majd 1908-ban a helsinki egyetem természettudományi karára iratkozott be, melynek öt éven át volt hallgatója. Később bejut a művészi és irodalmi körökbe és híve lesz annak a vidéki csoportnak, melynek legismertebb tagjai: Jean Sibelius, a zeneszerző, Eero Järnefelt, a festő és Juhani Aho, az író.

Annélkül, hogy letenné vizsgáit, 1913 karácsonyán váratlanul haza megy szüleihez. Lelki válsága miatt abbahagyja tanulmányait, hogy író lehessen és a környezet hatása alatt fokozatosan hozzánő „az életnek ahhoz a formájához, melyben a munka, az öröm és a gond virágzik“ — amint ő fejezi ki későbbben. 1916-ban feleségül vesz egy parasztleányt és megjelenik első regénye. Megelőzőleg írt néhány elbeszélést, melyet elismeréssel fogadtak és olyan külföldi írókért lelkesedett, mint például Hamsun, Maeterlinck és Strindberg, akik nagy hatással voltak reá és felferkentették alkotó zsenijét.

Sillanpää jelenleg Helsinkiben, az ország fővárosában él¹ és a főváros irodalmi és művészi világának legkiválóbbjai közé számít.

„Az élet és a nap“ rendkívül értékes, noha kezdő író munkája és későbbi írásai, melyeket 1917-ben könyvben is kiadott, ismét elnyerték a kritika dicséretét. Jóllehet a finom irodalom Aho óta egészen közel került a természethez és magán viselte a finom líra bélyegét, nem láttak még hozzá hasonlót. A regény cselekménye egészen egyszerű: egy fiatalember és két fiatalasszony érzéseit írja meg. Az egész történet néhány hét alatt játszódik le, nyáron. Végzetlenül finom árnyalatokkal rajzolja meg: hogyan érik meg a természet és hogyan érlelődnek meg alakjainak érzései. Azt lehetné az olvasó, hogy a szerző a valóságot költészetre akarja lefordítani.

Első novelláiban néhány jellegzetes jellemrajzot találunk, melyeket első pillanatra jelentékteleneknek látszó alakokról, mint például egy tanya szolgálóról fest. Legjobb novelláiban mintha átélne egy „belső időt“: csekély mértékben emlékezett azoknak a lelkeknek emlékeire, amelyeket például Marcel Proust-nál vagy James Joyce-nél találhatunk. Sillanpää a finnek első nagy modern írója.

A háború borzalmas ismeretein alapszik a „Szent Nyomor“ című regénye, mellyel Sillanpää a finn írók első sorába lépett. 1919-ben jelent meg. A futólagos benyomások lírai festőjéből szigorú és tárgyvilágos elbeszélő lett. Ez a könyv egy epizódnak a története; a főszereplő vidéki pária, egyszerű és tunya paraszt, akit a vörös forradalom hirtelen szele magával sodor. A szerző azt igyekszik be-

¹ A cikk még 1938-ban jelent meg, Sillanpää 1939-ben megkapta a Nobel-díjat; jelenleg Svédországban tartózkodik.

bizonyítani, hogy Juha Toivola, ez a lassú észjárású ember, akinek az élete csak a csúf napok ismétlődése, kényszerítve érzi magát arra, hogy erejét meghaladó kérdésekben döntsön. A legyőzötteknek ugyanilyen szemlélete nyilvánul meg az 1920-ban megjelent „*Édes Hazám*” című novellagyűjteményben.

A következő években szünetel *Sillanpää* epikus munkássága. Anyagi és egyéb gondjai megakadályozzák abban, hogy megvalósítsa nagy terveit. Megismeri *Spengler* műveit, melyek elbűvölik az emberi sors alakítani látásával. Arra gondol, hogy egy, a Krisztus korában játszódó nagy regényt ír. 1923-ban befejezi nagy novelláját, a „*Hiltu és Rangar*”-t, amelyben elmeséli, majdnem naturalista stílussal egy parasztságos történetét, akit az öngyilkosságba kerget egy fiatal városi emberrel való viszonya.

Azonban *Sillanpää* alkotó zsenije észrevétlenül a nép felé irányul. Tökéletes, művészi leírásai miniatűr finomságúak. „Az órangyalok védenői” című 1923-ban megjelent könyvében olyan jellemrajzokat találhatunk, melyek szinte már esszék. A szerző erkölcsi nézeteit analizálja bennük és megtudjuk: hogyan látja ő a világot. Az 1924-ben kiadott „*Földről-földre*” falusi novelláit tökéletes realizmus jellemzi. Filozófiai elmékedéseit a „*Vallomás*” (1923) és a „*Köszönöm, Uram*” (1930) köteteiben találhatjuk meg. Időrendben az utolsó gyűjteménye „*A tizenötödik*” (1936), azt bizonyítja, hogy a szerző nemcsak mint költő látja szülőföldje életét, hanem mint kritikus és gondolkodó is szívén viseli országának kulturális életét.

Sillanpää ifjúsági művei már skandináviai események. Nagy regényének, a *Silja*-nak (Nuorena Nukkunut) megjelenése európai esemény volt. Két lélek fejlődése a könyv, egy embernek és leányának története. A szerző *Siljában*, a fiatal hősnőben a fiatal finn asszonyt akarta megrajzolni tiszta szűzességében, olyanak, amilyenek ő látta egy lázas és szenvedélytől lángoló korszakban. A regény keretétül mesteri kézzel megrajzolt falusi miliő szolgál, ahol már a modern civilizáció előjelei mutatkoznak. Ebből a széles ábrázolásból kiemelkedik *Silja Salmelusnak* felejthetetlen lírai tökéletességgel megrajzolt szüettje. A serdülő kor tértelensége előzi meg a fiatal lány napsugaras reggelét és a virágzó élet első szerelmét győzedelmes, majdnem emberfölötti ragyogás veszi körül, ellentétben a leleselkedő halállal. A „*Siljában*” egy mester alkotó szellemét érezzük és ez a mű magán viseli a mélyrehatóan eredeti harmonia bélyegét, mely a klasszikus stílus ékköve.

Következő regényében, az „*Ember útja*”-ban (1932), *Sillanpää* egy méginkább paraszti témát választ. A főhős, egy fiatal gazda, elhagyja fiatalkori szerelmét és elvesz egy vagonos, de betegeskedő fiatal lányt. Amint meghal, *Paavo Ahrola* rossz útra téved. Csak akkor lesz ismét ember belőle, amikor hozzáköti sorsát az elhagyott lányéhoz. Ez az erőteljes könyv bizonyos mértékben emlékeztet *D. H. Lawrence*-ra. A nap alatt és a hold alatt az áldott föld meghozza gyümölcseit és a szerelem is eléri célját. A természet hatását varázslatos módon írja le a „*Teremtények a nyári éjszakában*” (1934) című művében. *Sillanpää* azt a hatást kelti bennünk, hogy ezek az emberek és asszonyok a végnélküli nyári éjszakának, a különös, csalóka fénynek a foglyai. Az alakjait mozgató erő a „jó és a rossz felett áll” és az emberi természet ismeretlen kozmikus mélységeiből ered.

Kevés írónál találhatunk olyan falusi miliőt, olyan különböző és leírhatatlanul gazdag életet, mint *Sillanpää* könyveiben. Nem is annyira regényíró, mint inkább költő és gondolkodó, aki előszere-

tettel rajzolja fenkölt stílusával a lelkiállapotokat. Azt hisszük, nem túlozunk, amikor azt mondjuk, hogy nehezen találhatnánk a mai irodalomban bárkit is, akinek természet- és emberlátása hasonlíthatna az övéhez. Olvasóit megtanítja arra, hogy új szemszögből nézzék a világot. *Sillanpää* az ösztönök varázsvesszős kutatója; ki-fürkészi az emberi szív legrejtettebb titkait. Költészete a Természethez vezet vissza bennünket.

Végh György fordítása

AZ „ITÁLIAI“ KÖLTŐ. Vannak, akik *Petrarcával* és *Bocaccióval* együtt emlegetik *Catullust*. Ezt hallva *Petrarcán* általában a trubadurt, *Bocacción* a ponyvák népkönyveinek szerzőjét értik. Könnyű így rokonságot találni, az elválasztó tizenhárom századot áthidalja az emberek hajlandósága a pajzán históriák iránt, még ha közben a középkor valláserkölcsei szempontjai veszélyeztették is a latin költő kiszólásait. A filológusok segítségére siettek a hiedelemnek és kimutatták, hogy éppen *Petrarca* és *Boccaccio* idejére esik Catullus fel-támadása, amikor is epigrammában üdvözlük a megelevenedőt és a születő humanizmus fegyvertárába sorozzák. Az erotika így szellem-történet lett, halhatatlan akta a tudomány poros levéltárában. Ez a rendszer kérdése, amihez hitelkeltően kell komolykodni. A költői valóság azonban inkább a megérzésen múlik.

Petrarca a Provanecban írta dalait és platonikusan szeretett, mégis köze van *Catullushoz*. Nem azért, mert annak ellenére, hogy hílvédő iratok szerzője volt és zoltárköltő, szerelmes mert lenni Laurába s ezért az irodalomtörténeti botránykrónika *Catullushoz* kapcsolta. Hanem, mert délfranciaországi kirándulásai és a vulgáris nyelvben végzett kiruccanásai ellenére Itáliáról, az itáliai géniuszról mondott el valamit. *Petrarca* választékos volt, galáns szavakon rágódott és kínosan ügyelt szalonképességére. *Catullus* kifejezéseiben gáttalan volt, kitörő természetesség és korlátlan véleménynyilvánítás. Mégis az anyag mindkettőjüknél azonos, s ez talán nem is annyira az égővtől függ, inkább valami babonás hangulattól, a költészet áhitatótól, amit a kései olvasó mitoszna érez. Ezt *Kerényi Károly* szavaival „az itáliai istenek anyagának“ lehetne nevezni. Ezért említhető *Catullus Petrarcával* és *Bocaccióval*, de lágitva a kört így lehet egyszerre a Veji-i Apollo mesteréről, *Dantéről* és *Giottóról* beszélni, az itáliai lét művészi hitvallásáról, amely nem *Lesbiák*, *Beatricék* és *Lurák* ügye, hanem a léleké, az alkotó gondolaté, amely *Albano*, *Sirmio* és *Certaldo* művészhajlékaiban egy kultúrlegendához készített csodákat. Hívhatták régen *Etruriának*, később *Toscanának*, lehet vitatkozni arról, hogy az etruszkok északi vagy keleti bevándorlók-e, hogy *Sienának* vagy *Firenzének* van-e több köze a nagy itáliai festőkhöz — a táj évezredekétől és művektől függetlenül uralkodik a mestereken s eszmé ad az új idők kíváncsi emberének. A kutató szenvedély odaadó alapossággal végig botorkálhat az idő csalóka útjain, korszakokban és századokban számolgathatja a művészetet, de csak érzelmességet, motívumegyezéseket, szóvirágrokonságot talál s legtöbbször még bosszantó különbségeket. Viszont, ha az áhitatos utazó lélek lázas képzelettel a táj föl-kutatására indul s a lebegő etruszk hegyek és a színes párával festett völgyek régi kövei között keresi a múlt egy-egy fontos percét, nem elméleteket talál, hanem valamiféle csendes mesét az időn és téren uralkodó egyazon szellemről. Nagyon régi, de biztos zenéjű verseket mormolva csodás színű képeket néz, töredékes vagy lenyűgöző, de nagyszerűen csiszolt márványtesteken lelkesedik s biz-

tosan tudja, hogy van egy keret, amelybe minden belefér. A szakemberek ezt a keretet kultúrtájnak mondják, s beavaltott műkedvelők és az esszéírók Földközi-tengeri hagyaték címen pletykálnak róla, a megszállottak „jupiteri derút és farkasstorokhátheret, izzó kékségeiben egyesítő atmoszférának“ érzik. Egészben véve drága föld, a szellem ígértföldje, ahol csak múltidőben szabadna élni és alázatosnak lenni a művészettel szemben.

Ez a virtuális Itália sokban tagadja a földrajzit, de legalább is korrigálja. Az egyik elválasztható a másiktól, — ha meg is marad a függőségi viszony — nem mindig fedik egymást. *Petrarca* írhatott Avignonban itáliai dalokat s Rómában semmitmondó latin tankölteményeket, *Masolino* valószínűleg Pannoniában is itáliai tájakat festett, viszont *Castiglione d'Olonaban* Veszprémet olvan színekkel ábrázolta, mintha az Itáliában lenne. *Catullus* Bithyniában, politikai kudarcainak színhelyén se tagadta meg önmagát és *Kallimachost* úgy fordította latinra, hogy az „az itáliai világ különös anyagával“ telt meg. Hogy mi ez az anyag, azt a nagyon okosak is csak sejtik. Általában a görög kultúra rajongói érzik magukat hivatva a fogalmazást megkísérelni és az itáliai létet a klsszikus görög művészet mértékével mérik. Így leegyszerűsítve a mítoszt a szellemi hajszálcsövesség jelenségeivel foglalkoznak, amely inkább a szervezethez képest, a római birodalom önkéntelen kultúrpropagandájának az eredménye. Hogy a hatalmas gépezet egy elbukott és rabszolgává süllyesztett elit szellemi uralma alá került, az némi lelkiakat azonosítást föltétlenül feltételez. Viszont a tanítómestereket általában csak előkészítésre használják, a gondolkodás iskoláját segítik végigjárni és formai nehézségeket megoldani. A görög-latin kultúrviszony is inkább a művészet, a mesterségbeli tudás szempontjaira vonatkozik. *Kerényi* Károly ezt úgy mondta, „a görög formától teremtett feszültségben merül fel igazán az itáliai élettartalomnak a lényege“. Érezni a szülőföld vérmérséklete szerint szoktak az emberek. A többi segítség, még akkor is, ha nélkülözhetetlen.

Catullus, az itáliai költő művészetének alapanyaga olyan, mint általában a költőké, lelkesedik, gúnyol, kétségbeesik és rajong, nagyon szereti Lesbiát és nem szereti Caesart, időnként megveti Lesbiát és becsüli Caesart, közben öccse elhunytán kesereg. Az összefoglaló meghatározás rá is vonatkozik: nem helyesli a nő magatartását, a halált és a közállapotokat. Ezt keményen meg is mondja, egy kicsit, mintha mindig haragudna. Kifogásai élményszerűen robannak ki belőle, nem hallgat el semmit a véleményéből s nem lepeli szép szavakkal indulatát. Versei korlátlanok, a zárt görög forma ellenére. Ez már itáliai sajátosság: az elemi erővel kitoró érzés élővé teszi a megmerevült poétikai gyakorlatot. Furcsa paradoxon, mely rendkívül rugalmas szellemet kíván, különleges érzékenységet, alkalmazkodó képességet a szerkesztésben, de elszánt őszinteséget a tartalomban. *Catullus* itt a felsőfokig jut, az ellentétek legszélsőségesebb fokát olvasztja össze s az eredmény mérték lehet az itáliai művészi lét számára. A közvetlen természetesség semmit sem veszít hangulatából, amikor a szigorú formai kötöttség bilincsei közé kerül. A teljes „idő- és élettartalom“, ami a valóság elismerését, a költői tett szabadságának a szeretetét jelenti, a megfogalmazásban aszkétikus fegyvellemmel találkozunk. S a költemény maga, a boncoló vizsgálat ellenére, a poétika bonyolult szabályainak ismeretében is légtiszta, a kötelező ritmus ösztönös és találó zenei kíséretnek hat a nyelvöltögetés vagy a szerelmi tehetetlenség hitelességének az ábrázolására. „Az időtlenségbe felemelve is megmarad az idő anyagából épülnék.“ Ez az az ellentétesség, vagyis közvetve sajátos mű-

vészi egyensúly, ösztönző kapocs, hangsúly, amelyhez az egész itáliai mítosz fűződik. Rideg tanulmányírók hiszékenységgel és túlzásnak tartják az ellentétesség és központi jelentőségét, az antik világ rajongói viszont következetességet látnak benne, mert e kettősségben a latinitás szellemi képletét ismerik föl. Nagyképű német kézikönyvek szerzői ezt a transzcendens és immanens elemek egységének nevezik s az élet minden ellentét párját felsorolják. Tulajdonképpen a délszaki népek véralkatának következménye, a heves képzelet mellett az ítélőképesség feltűnő fejlettsége. Mintha valaki mindig önmagát cáfolná.

Catullus költészetéről egyszer azt olvashattuk, hogy a „legeredetibb és a legkedvesebb, ami ránk maradt a latin irodalomból. S talán a legkönnyebb is.“ Az utóbbi jelző a szövegre vonatkozott. A költőre a „könnyed“ szó illetet volna, ami több mint jelző: meghatározás. Egyben közelebb visz az „itáliainak“ a fogalmához. Volt a Földközi-tenger kultúréletében egy állandóan vissza-visszatérő hang, amely időnként fölláztotta a megkövülésnek induló teteleket. A szigorú emberek ma talán destrukciónak neveznék, a történelem emberies józanságnak ismerte. Ez az antik vallás fenkölt isteneiből szimbolumokat csinált, az Olymposzt emberközelségre hozta, a babonából költészetet formált, ami szellemi léténél fogva mégis megőrizte misztikus jellegét. (Vannak még hívők, kiknek számára a művészet ma is vallás.) Így lett a véreskezü enoszköltőkből kuncogó béríró, a vészkekor szigorú dogmatikájából Assisiben poétikus szeretet, a képzőművészetben a szériaszentekből emberegység. Így vált az üres alexandrin formajáték *Catullus* kezén időtlen valósággá és életszerű halhatatlansággá, a verstan fauni fintorrá, keserű derűvé, valami klasszikus felelőtlenséggé. A könnyedség következménye ez, ami nem jelent minőségi fogalmat, még jellembeli osztályozást sem, inkább rugalmasságot, közvetlen emberi egyszerűséget, amely műalkotás ürügye alatt nem föltétlenül ilti magára valamelyik műfaj kötelezően nagyképű álarcát. S nem áll időszerű, esetleg történelmi eszmék szolgálatába; korok és birodalmak fölött az örök helyi lényeket fejezi ki, valamit, ami ősidőktől fogva azonos és ami a szellem gátlás nélküli, elemi erővel kitérő nyilatkozataiban jelentkezik. Az ellentét fokozódik: az irodalmi fenegyerek, aki mindent kimond, ahogyan fölmerül benne — nem a vadzszenik zagya fajtájából való, hanem doctus poeta. Birtokában van a költészet vívmányainak, a külsőségek teljes kelléktárának, fordulatok, kompozíciósémák, betétek állnak a rendelkezésére. Rajta kívül más költő is elérte a tudásnak ezt a fokát, költészetük mégis különbözik. Egyéni érzékenységen múlik. Itália esetében életbőség: költőjének fiatalnak kell lenni s talán harminc éves kora körül meghalni. *Petrarca* is élete végén inkább humanista volt, mint itáliai költő.

Nemrégén a romantikus novalis-i fogalmazás mintájára „kék táj“-nak nevezték el az itáliai kultúrterületet. A latin vidékekre kiterjesztve általános tájszemlélet készült e poétikus ötletből. Politikai történelem és szellemtörténet találkoznak ez elméletben, amely latinitás címszó alatt a római birodalmi tudatot és az itáliai kultúrát fogta össze. *Catullus* cáfol és elmélet helyett költészettel bizonyít. Akadt kortársa, aki hasonló felkészültséggel a kezdődő birodalmat üdvözölte, lelkesedett érte és római maradt. *Catullus* itáliai lett. Később az olasz városállamok kaptak dalnokokat és humanista hercegi családok díszereje zengett. *Horatiusban* birodalmi patosz van, *Tassóban* az eposzi hősiesség nosztalgiája, az egyik római költő, a másik olasz. Az itáliai költő nem annyira a kettő együtt, ha-

nem, ami a kettőben azonos és örök. És hiányzik belőle az időkhöz kötöttség figyelemreméltatása, a múlt értékek rajongása, legfeljebb gúnyolódik rajtuk. A „kék táj” a művészi képzelet, az alkotó ösztön megfoghatatlan világa, sajátos jelenségében szociológián kívüli, a művészet elszántjai számára az életnek egészen más rétegében mozog, mint a politikai táj kérdései. Az itáliai típus ilyen kötetlen. Ezt a mítikus függetlenséget *Boccaccio* Dekameronjának menekültjei példázzák legjobban, akik — mialatt a hegyek alján a döghalál szedi áldozatait és a ragály feléjük is fenyeget, szellemes, l'art pour l'art-os történetekkel szórakoztatják egymást. Talán ez a lávolabbi oka annak, hogy *Catullus* a dühödten politikus korban a szerelemről hangoskodott, s a politikának csak a fonákja érdekelt.

Vannak rendszertelen elmék, akik azt állítják, hogy a vérbeli költő minden művében önmagáról készít változatokat. Ezek naplójegyzeteknek tekintik a művészetet. *Kassner* azt mondta a memoár-ról, hogy az „fordított mitológia”. A megoldás a szerzővel szemben önként adódik: odaadó áhítat. Költészetéről, kultúrszerepéről egy intellektuális legenda fejlődik, amely a költő hosszabb tanulmányozása után szinte egyöntetűen alakul ki a rajongókban. Ezen a ponton már elmaradt a tárgyyszerű szemlélet s túljutva a pozitív ismeretekre egységes szellemi képpé változik. Ez talán az irodalmi élmény metafizikája, végső elvek helyett végső megérzésekre törekszik. Az egyén és a költő, ember és szerep nem probléma többé, a mindent egybefoglaló tartalom egy kérdőjelle egyszerűsíti le őket. Tárgyi tudományra annak van szüksége, aki tájékozódni akar és túlzottan ragaszkodik a részletigazságokhoz; a megismeréshez mikroszkóppal kell méricskélgni a költőt, történeteket tudni róla és körülményeket. Átéléséhez hit kell, a művészet hite, átforrósodott és izgatott értelem, mely az isteni szépségek hódolójává tesz, a kultúra szektariánusává. A kortárs célja lehet „megérteni” a költőt, a kései utód csak a hatása alá kerülhet, s ez már szertartás a halhatatlan előtt. Az antik világ költőinek ismeretében elérkezik egy olyan fok, amikor költészetünk már mítosz lesz, lelkesedjük megszálott mitomániások. *S. Kerényi Károly* bebizonyította, hogy a tudomány, amely közelükbe férközhet, csak vallástörténet lehet. Mert mi az „itáliai”? Azt hinni kell, tudni alig lehet.

*

Catullus ma már magyarul is megközelíthető. *Devecseri* Gábor fordítása nyelvben érthetővé tette; érdeme, hogy az itáliai költő szellemét az áhítatos, de nehéz munka érintetlenül mentette át. Aki erre képes, csak ifjú ember, igaz költő és nagy szerelmes lehet.

Pogány Ó. Gábor

REGÉNY

A GYERMEK IGAZOLÁSA. A gyermeklélektan és az ifjúsági irodalom egymást alig ismerve haladt egyrészt a szaktudományi elzárkózás irányában, ez utóbbi pedig a gyermeklélek alapvető ismerete nélkül tenyésztett ki egy szemre gazdag, de nagyobbára alig értékelhető irodalmi formát. A gyermeklélektan eredményeinek irodalmi felhasználásától íróink nemesak azért vonakodtak, mert ez az *úttörő vállalkozás* fáradságosnak tetszett, hanem úgy érezték, hogy misem könnyebb eligazodni egy olyan területen, ahol a *felszínjárás* szinte kötelező s a bonyolultságot kerülni: szabály. Azt hitték és hiszik még ma is sokan, hogy a gyermeki lélek minden

megnyilatkozásaiban az egyszerűséghez s az elemi ismeretek színvonalához igazodik s minthogy a „felnőtt“ ezt a vonalat különben is maghaladta már, az írónak csupán *leereszkednie* kell, hogy bemutassa a gyermeki világ „primitív“ életét. Mondanunk sem kell, hogy ez a szemlélet ma már tarthatatlan. A gyermeki élet nem primitív-vebb, csak körülhatároltabb, mint a felnőtteké, e határokon belül azonban bonyolult és sokrétű. Aki belenéz vagy belenyúl, nem a felnőtlt „leereszkedő“ modorával, hanem a művész intuitív képességeivel, benne kiaknázatlan kincseket pillanthat meg, amelyeknek felszínre hozása igen nagy megpróbáltatásokkal jár.

Fertsek Ferenc mondanivalóinak meglepő újdonsága, hogy szakít ezzel a hamis s minden szeretetreméltósága ellenére is téves utakon járó, *gyermekellenes* szemlélettel. Ezt az új irányt szolgálja második nagyszerű gyermekregényével is (BÁBU A POLCON. Egyet. Ny. kiadása 1939.) és meggyőzi a kételkedőket arról, hogy a PÜBI ÉS A KÖRÜLMÉNYEK című kötetével elindított vállalkozása az egyedüli helyes utat tapodja a gyermeklélek teljesebb megértése felé. Amikor első kötete megjelent, azt a kritika, mint kuriozumot könyvelte el és elismeréssel nyilatkoztak az „úttörő kísérlet eredményeiről“. Kevesen látták meg akkor, hogy az író vállalkozása nem egyszeri megnyilatkozásnak indul s nem csupán alkalmi kirándulásnak számít. Hanem abban egy áthatóan felismert törekvését fogant meg: új utakra vezetni az elsekélyesedett ifjúsági irodalmat. Ostoba és mézes bácsika-nénike mesék helyett felfedezni a mesésgazdagságú gyermeki világot és komolyan hinni annak tényeiben úgy, mint ahogyan komolyan hittünk mi magunk is benne, a gyermeki állapot idején. Az írói magatartás gyökeres változását jelenti ez a két Fertsek-regény — a gyermek javára. Nem katedrara ül az író s nem magyaráz felnőtli nagyképzéssel, nem csücsöríti gyermeki gügyögésre a száját. Nincs szüksége ezekre a „mesterfogásokra“. Szívesen lemond erről az ágáló, hamis szerepről, és a kérdésnek egyszerűbb nyitját találja meg, amikor *magát a gyermeket szólaltatja meg*. Ebben van újdonsága, eredetiségének ereje. Az író nem kívülről „nyomorítja“ magát gyermekké, hanem kiindul abból az elvből, hogy a gyermek, mint szuverén akarati lény, rendelkezik azokkal a kifejezési eszközökkel, amelyekkel meg kell értetnie magát. A gyermek élete örökös öntudatlan harc a felnőttek sokszor jóhiszeműen önkényes magatartása ellen. A „PÜBI“ regénycímében is rejtve van már ez a magatartás s ez a harc, amikor mindezt egyszerűen „körülményeknek“ nevezi az író. Nos, éppen a „körülmények“ azok az ellenségek, azok az idegen hatalmak, amelyekkel a gyermeknek meg kell küzdenie, hogy az önmagában való hitet megőrizze a gyermekkor „legvégső határáig“. Fertsek Ferenc művészete csakugyan abban teljeseedik, hogy a fenyegetett, befolyásolt, megdolgzott gyermeket a körülmények győzelmes hőségévé izmosítja. Belső, kivetítő művészetének nemcsak ez a legtisztább eredménye, hanem felbecsülhetetlen pedagógiai szempontból is, anélkül, hogy Fertseket pedagógiai szándékosság vezetné törekvésében. Pedagógiai mondanivalója sűrűn beleágyazott művészetének személytelenségében. Mégis kicsendül belőle az, amit a pedagógusoknak is mondani akar: Ne a felnőtlt akarja megérteni a gyereket, hanem engedjük, hogy a gyermek értesse meg magát velünk. Ehhez természetesen sok nagylelkűség szükséges. Lemondani tudás mindenható előítéleteinkről. Szeretet. Fertsek Ferenc ezzel a nagylelkűséggel és szeretettel rehabilitálja a gyermeket műveiben...

Kézai Béla

SZOCIOGRÁFIA

BOLDIZSÁR IVÁN: A GAZDAG PARASZTOK ORSZÁGA. (*Franklin Társulat.*) Példás tömörséggel és eléggé nem dicsérhető, világos, élményszerű stílusban eleveníti meg Boldizsár Iván dániai tapasztalatait. A dán parasztság sorsa sem volt rózsásabb, mint a magyaré. A 200 munkanapi roboton túl is lealázóan függött földesurától, aki felelőtlenül sanyargathatta és határozhatott sorsa felől. A XVIII. századtól lassan jobbra fordult helyzete. Felvilágosodó főurai Angliában döbbsen rá, hogy mennyire elmaradtak a haladó nemzetektől, elavitt rendszerrel művelik a földet, s ennek okát nagyrészt a parasztság elnyomatásában látták, abban, hogy lehetetlen a korszerű földművelés ott, ahol a munkás kényszermunkás. A kicsi ideig uralkodó *Struense* már 1777-ben fel akarta szabadítani a parasztságot, ez azonban csak 1788-ban történt meg. — Nálunk ebben az időben falrahányt borsó *Berzeviczy* Gergely, *Tessedik* Sámuel szava, Mária Terézia, II. József gyorsanmúló jószándékai megtörnek a nemesi és főúri rend makacs ellenállásán. — Dániában a főurak nagyobb része mellett a városi lakosság is együttértzett a parasztsággal, tehát a békés forradalom az úri réteg belátásával és lemondásával kezdődött. A parasztság pedig hallgatott a jószóra, tanult. Nagyszerű tanítómesterük *Grundtvig püspök*, a szövetkezeti mozgalomban és a népfőiskolában találta meg a kivezető utat a romlásból. Akkor kezdte tanítani népét, amikor „vert hadak és vakmerő remények“ után a közömbösségbe süllyedtek, s várták, hogy az erősebb, hódító angol, vagy német elnyelje őket. Ugyanazt vallotta, mint Széchenyi: *A nemzetnek belülről kell megújódnia, ha élni akar.* S ötven év alatt a világ leggazdagabb és legmegelégedettebb földművese lett a dán paraszt. De nemcsak a paraszt: mindenki meggazdagodott, mert a paraszt gazdag. Igaz, hogy nagy előnyük volt Anglia minden tekintetben kifogástalan fogyasztópiacának közelsége. *Boldizsár* Iván kitűnően látja és látattja a parasztszövetkezet, népfőiskola és földreform együvé tartozását, s mint domináns hangsor csendül ki könyvéből: „Dánia példája azt mutatja, hogy meg lehet, a mai Magyarország helyzete pedig azt, hogy meg is kell csinálni.“

Pintér József

TÖRTÉNETTUDOMÁNY

SIKLÓSSY LÁSZLÓ: AZ ORSZÁGGYŰLÉSI BESZÉD ÚTJA. *KORNIS GYULA előszavával. (Egyetemi Nyomda).* Közel negyvenéves szolgálat köti Siklóssy Lászlót az országgyűlési gyorsíródához és ezen keresztül az országgyűlési beszéd útjához. A cím ugyanis ezt takarja: sok százados parlamenti életünkben miféle törekvések keltek életre, hogy a gyűléseken elhangzott beszédeket írásba rögzítsék, és így nyilvánosságra hozzák; továbbá mi a szerepe, működése az országgyűlési gyorsíródnak. Kiváló szerepet kap ezen a téren a gyorsírás, úgyhogy a könyv a mellett érthetően bizonyos mértékig gyorsírástörténet is.

Köztanácskozások első előszó után való jegyzései a magyar középkorban (XI. sz.) Szerafin esztergomi érsek és Alberik bencés szerzetes nevéhez fűződik. Viszont annak az országgyűlési nyilvánossági szolgálatnak eredete, melyet a királyi tábla ítélmesterei és az alája rendelt országgyűlési ifjúság útján 1500-tól 1848-ig végzett, Verbóczyre vezethető vissza. Nagyobb lendületet a XVIII. század-

ban vett az országgyűlési beszédek jegyzése és megörökítése. Itt megérdemli a kiemelést Kolinovics Gábor alakja, aki az 1741-i országgyűlésről hagyott ránk kéziratos naplót, benne a „Vitam et sanguinem” jelenet színes leírásával. Rendkívüli szorgalmú, puritán egyéniség volt: közmondás számba ment: Kolinovics nem hazudik. Mindezideig azonban, sőt még az 1825–26-i országgyűlésen is csak ú. n. sebesírók működtek. Történtek ugyan már kísérletek magyar gyorsírási rendszer megalkotására (Danzer, Gáti, Kovács), marandóság nem kísérte próbálkozásukat. Az 1832-ben kezdődő pozsonyi diétán dolgoztak először hazánkban valóságos gyorsírók, mégpedig Borsos és Hajnik. Ettől kezdve elválaszthatatlanul egybeforrtak gyorsíróink az országgyűléssel. Kimagaslóbb egyéniségek: Hajnik Károly, a mult század legnagyobb magyar gyakorló gyorsírója, Dobrossy István, Lukács János, aki a szabadságharcban a kormányt menekülésében is követte, Stuller Ferenc (Görgeynek ő adta át Kossuth megbízásából a diktatóri kinevezést, az osztrákok eredetileg halálra ítélték), továbbá az újabb korban Markovics, Kónyi, Fenyvessy, majd a talán legnagyobb: Fabró Henrik, végül a zseniális Radnai Béla (ő maga nem állt szorosabb kapcsolatban a gyorsíródával) rendszerének diadalravivője: Nemes Zoltán. A keret, melyen belül működnek parlamenti gyorsíróink (1868 óta), az országgyűlési gyorsíroda sokak érdeklődésére tarthat számot, ismertetése a hatalmas kötet sikerültebb fejezetei közé tartozik a Hajnikról szóló lapokkal egyetemben. A gyorsírás demokratikus jelenség, csak ott van igazi talaja, ahol az alkotmányos élet biztosítva van. Ugyancsak ki kell emelnünk a híres Országgyűlési Tudósításokkal kapcsolatban a Kossuth mellett a köztudatban háttérbe szoruló Orosz Józsefet, akivel együtt indította meg Kossuth nagyszerű vállalkozását. Orosz, e nagy műveltségű modern sajtóember tragikus véget ért: a szabadságharc után kénytelen menekülése anyagilag is, lelkileg is tönkre tette: öngyilkos lett.

Siklóssy páratlan szorgalommal gyűjtötte össze anyagát, lelkiismeretes gondosságát alig kerülte el egy-két adat, az idevágó irodalom legfrissebb termékeit is ismeri. A hatalmas adathalmaz azonban nem tudott kellőképpen megbirkózni: nem tudta szerves egésszé összegyúrni anyagát, könyve történeti részében kissé széteső. A tudósnak egyik legszebb erénye: a lemondani tudás, önmegtágadás önfegyelméletesség nem sajátja. Innen van, hogy egyforma súllyal szerepel nála a fontos a kevésbé fontosal, nem is szövege a jegyzetekről, ahol lépten-nyomon fordulnak elő a tárgyhoz egyáltalán nem vágó adatok, részletek csak azért, mert történetesen érdekesek. Hogy úgy fejezzem ki magam: narratív előadásmódja van. Viszont egy későbbi nagobbígenyű tudományos munkához, sőt minden idevágó további kutatáshoz nélkülözhetetlen megindulás, segédforrás lesz a könyve. Siklóssy nagy szakismerete, a gyorsíródával kapcsolatos érdemei kétségtelenek, de jobban hatna, ha ezt nem a szerzőtől magától tudnók meg, legfeljebb egy más munkájában (pl. Visszaemlékezések).

A gyorsírástörténeti részeknél elismerésreméltó az a nagy tapintat és tárgyilagosság, ahogyan a rendszer-küzdelmeket érinti. Igen figyelemreméltó és illetékeseknek eléggé nem ajánlható több érdemes megvalósítandó gondolata van, többek között: „Gyorsírók jövőbeli összeválogatásánál arra kellene törekedni, hogy minden nyelvnek és minden szakmának meglegyen a maga hozzáértője a hivatalban... A jövő gyorsíródája úgy alkotandó össze, hogy az a maga egészében tájékozódni tudjon az összes ismeretágakban.”

A gyorsíró szakirodalom a *gyorsírás* szót Kovácsnak tulajdo-

nítja (1812). Siklóssy kimutatja, hogy már előbb, 1816-ban Kazinczy egy levelében jelentkezik első ízben a gyorsíró szó a magyar irodalomban. Kiegészítésként legyen szabad megemlítenem, hogy Fábich Józsefnél egy kéziratban maradt munkájában már 1806 körül előfordul a gyorsíró szó, de nem a mai értelemben, ő a távirót hívta így: „*Gyorsíródeákot* (telegrafust) Nagy Gábor szalavármegyei lenthi plébános az esztendőbe talált, és csinált, melybe Chappe Párizsban, és még csak az Újságba se volt híre Nagy Gábornak.“ (Mi hír Budán? 17. lap.)

Siklóssy László hatalmas kötetével igen értékes alapvető munkát végzett.

Zimándi Pius

SZAKIRODALOM

HALÁCSY DEZSŐ: IRÁSOK A BIZTOSÍTÁSI ESZME DIADALÁÉRT. Közgazdasági irodalmunk ismét gyarapodott egy időszerű tanulmánnyal. Az esszé és közírás terén már jól ismert szerző új szempontokból világítja meg a biztosítás nagy szociális és gazdaságpolitikai jelentőségét. *Halácsy* Dezső hangsúlyozza, hogy a „biztosítási propaganda feladata nem frázisok hirdetése, nem az agyoncsépelet mondatok ismétlődő közlése, hanem a tények felsorolása, az eleven való életnek a megmutatása és ennek vonatkozása a biztosításhoz.“ Kétségtelenül igaza van abban, hogy a biztosítás már magában is szociális cselekedet. A biztosítási életben nagy szerepet játszik a sajtó, mert a magyar biztosítási szakirodalom nagyon szegény. *Halácsy* Dezső tehát úttörő munkát végzett, s munkája annál is inkább értékes, mert új szempontjai révén nagy hatással lehet a magyar szociális biztosítás fejlődésére s ezen keresztül az egész nemzetgazdaságra. *Halácsy* Dezső komoly szaktudással és mély szociális érzékkel megírt munkája nem annyira üzleti, mint inkább ideális nemzetépítő szempontból foglalkozik a biztosítás kérdésével és ezért a nagyközönség számára is érdekes olvasmány. Remélhető, hogy az értékes könyv nagy lépéssel fogja előbbrevinni a biztosítás eszméjét.

Simon Gyula

ZÁSZLÓK

OBERBAUER A. UTÓDA

Magyarország legrégebb templomberendező és zászló-készítő vállalatánál

Budapest, IV., Váci-utca 41. Tel. 18-33-44

Alapítási év: 1863

LÉPJEN BE

azok hatalmas táborába, akiknek határozott, meg nem alkuvó

PROGRAMMJA:

nyerni az osztálysorsjáték április hó 6-án kezdődő húzásán

Legnagyobb nyeremény
szerencsés esetben

700.000

Jutalom és főnyeremények:

400.000

300.000

100.000

70.000	30.000
60.000	21×20.000
2×50.000	15.000
2×40.000	32×10.000

stb. P készpénz, összesen

9.758.000 P.

Az I. oszt. sorsjegyek hív. ára:

Nyolcad . . . 3.50 P

Negyed . . . 7.00 P

Fél . . . 14.00 P

Egész . . . 28.00 P

az összes főarúsítónál, kik a nyereményeket azonnal ki is fizetik!

A KÁRMELITA CSEPPEK

NÖVÉNYI SÓSBORSZESZ KÜLÖNLEGESSÉG

A Kármelita-rend több mint 200 éves, másoktól eddig felül nem múlt, ma is újszerű találmánya. 72% finom szeszt és kb. 30-féle növényi kivonatot tartalmazó párlat.

Kellemes illatánál, de főképen kiváló, aromatikus összetételénél fogva teljesen egyedülálló, a művelt ember igényeit kielégítő, elsőrangú háziszser.

Nagy eredménnyel használható úgy belsőleg, mint külsőleg.

1721 óta ismerik, kedvelik az összes kultúrállamokban

Kis üveg ára . . . 1.20 P

Nagyobb üveg ára 3.30 P

Kapható drogériákban és szaküzletekben.

Csak zárt üvegekben hozzuk forgalomba!

KÉSZITI A KÁRMELITA RENDHÁZ

BUDAPEST, XIII. HUBA-U. 12. TELEFON: 291-469

**BUDAPEST SZKF. KÖZSÉGI
ÉLELMISZERÁRUSÍTÓ ÜZEME
A FŐVÁROS TULAJDONA
SAJÁT KEZELÉSÉBEN
ALAPÍTTATOTT 1911. ÉVBEN**

ÜZEMÁGAZATOK: MARHA, BORJÚ,
SERTÉS ÉS BIRKA NAGYVÁGÓ ÜZEM.
HENTES ÉS KOLBÁSZ-ÁRUGYÁR. —
ZSÍROLVASZTÓ ÜZEM. TOJÁS LÁM-
PÁZÓ ÉS FELDOLGOZÓ. — TEJTER-
MÉK OSZTÁLY. VAD, — ÉLŐ ÉS
VÁGOTT BAROMFI OSZTÁLY. FŰ-
SZER, — TERMÉNY ÉS GYARMAT-
ÁRU. GYÜMÖLCS — ÉS ZÖLDSÉG
OSZTÁLY. — SAJÁT GÉPI HŰTŐTE-
LEPEK. A FŐVÁROS 14 KERŰLE-
TÉBEN 52 ELÁRUSÍTÓ ÜZLET.

**NAPONTA FRISS ÁRUSZÁLLÍTÁS!
MINŐSÉG ÁRUK. — OLCSÓ ÁRAK!**
